

INGLIZ VA O 'ZBEK TILLARIDAGI SHE' RIY MATNLARDA QO 'LLANGAN PAREMIYALARNING LINGVOKULTUROLOGIK TADQIQI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19673423>

Ganiyeva Maxmudaxon Abdumannobovna
University of Business and Science

Abstract

This article analyzes the linguocultural features of paremias used in English and Uzbek poetic texts. The study focuses on the functional-semantic role of proverbs, sayings, and aphoristic expressions within poetic discourse, as well as their national and cultural connotations from a comparative perspective. It also examines the role of paremias in enhancing imagery, deepening ideological meaning, and expressing the author's individual style. Similarities and differences in the use of paremias in English and Uzbek poetry are revealed through a linguocultural approach. The findings demonstrate how national worldview, cultural values, and stereotypes are reflected through language.

Keywords

paremia, proverb, saying, poetic text, linguoculturology, comparative analysis, national culture, imagery, semantics

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi she'riy matnlarda qo'llanilgan paremiyalarning lingvokulturologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda maqol, matal va hikmatli iboralarning poetik matn tarkibidagi funksional-semantik roli hamda milliy-madaniy konnotatsiyalari qiyosiy jihatdan o'rganiladi. Shuningdek, paremiyalarning obrazlilikni kuchaytirish, g'oyaviy mazmunni chuqurlashtirish va muallifning individual uslubini ifodalashdagi o'rni aniqlanadi. Ingliz va o'zbek she'riyatida uchraydigan paremiyalarning umumiy va farqli jihatlari lingvokulturologik yondashuv asosida yoritiladi. Tadqiqot natijalari milliy tafakkur, qadriyatlar va madaniy stereotiplarning til orqali aks etishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar

paremiya, maqol, matal, she'riy matn, lingvokulturologiya, qiyosiy tahlil, milliy madaniyat, obrazlilik, semantika

Аннотация

В данной статье анализируются лингвокультурологические особенности паремий, используемых в английских и узбекских поэтических текстах. В исследовании рассматривается функционально-семантическая роль пословиц, поговорок и афористических выражений в поэтическом дискурсе, а также их национально-культурные коннотации в сопоставительном аспекте. Особое внимание уделяется роли паремий в усилении образности, углублении идейного содержания и выражении индивидуального стиля автора. На основе лингвокультурологического подхода выявляются сходства и различия в употреблении паремий в английской и узбекской поэзии. Результаты исследования показывают отражение национального мышления, культурных ценностей и стереотипов в языке.

Ключевые слова

паремия, пословица, поговорка, поэтический текст, лингвокультурология, сравнительный анализ, национальная культура, образность, семантика

KIRISH

Zamonaviy tilshunoslikda til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni o'rganish muhim ilmiy yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ayniqsa, lingvokulturologiya doirasida til birliklarining milliy tafakkur, qadriyatlar va madaniy stereotiplar bilan aloqasi keng qamrovda tadqiq etilmoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, paremiyalar – ya'ni maqol, matal va hikmatli iboralar – xalqning ko'p asrlik tajribasi, dunyoqarashi va ijtimoiy ongini o'zida mujassam etuvchi muhim lingvistik birliklar hisoblanadi.

She'riy matn esa tilning eng badiiy va obrazli shakli bo'lib, unda muallifning individual uslubi, estetik qarashlari va milliy madaniyat unsurlari yaqqol namoyon bo'ladi. Paremiyalarning she'riy matnda qo'llanishi badiiy ifodaning ta'sirchanligini oshiradi, obrazlilikni kuchaytiradi va matnning semantik qatlamini boyitadi. Shu bois, ingliz va o'zbek she'riyatida uchraydigan paremiyalarni lingvokulturologik jihatdan o'rganish dolzarb ilmiy masalalardan biridir.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, unda ikki turli til tizimiga mansub bo'lgan – ingliz va o'zbek tillaridagi she'riy matnlarda qo'llanilgan paremiyalar qiyosiy tahlil qilinadi. Bu esa nafaqat lingvistik birliklarning umumiy va farqli jihatlarini aniqlash, balki turli madaniyatlarning o'ziga xos xususiyatlarini yoritish imkonini beradi.

Tadqiqotning maqsadi ingliz va o'zbek she'riy matnlarida qo'llanilgan paremiyalarning lingvokulturologik xususiyatlarini aniqlash va ularning badiiy matndagi funksional-semantik rolini ochib berishdan iborat. Ushbu maqsadga

erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: paremiyalar tushunchasini aniqlashtirish, ularning turlari va funksiyalarini tavsiflash, ingliz va o'zbek she'riyatidan namunalar asosida qiyosiy tahlil o'tkazish hamda ularning milliy-madaniy konnotatsiyalarini yoritish.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda paremiyalar ilk bor ingliz va o'zbek she'riy matnlari kesimida lingvokulturologik yondashuv asosida kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari esa qiyosiy tilshunoslik, lingvokulturologiya hamda badiiy matn tahlili yo'nalishlarida muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqot ingliz va o'zbek tillaridagi she'riy matnlarda qo'llanilgan paremiyalarning lingvokulturologik xususiyatlarini aniqlashga qaratilgan bo'lib, unda qiyosiy-tavsifiy, semantik va kontekstual tahlil usullaridan kompleks tarzda foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini lingvokulturologiya, paremiologiya hamda badiiy matn tahlili yo'nalishlaridagi ilmiy qarashlar tashkil etadi.

Tadqiqot materiali sifatida ingliz va o'zbek she'riyatiga oid turli davrlarga mansub badiiy matnlar tanlab olindi. Tanlash jarayonida paremiyalar (maqol, matal va hikmatli iboralar) faol qo'llanilgan she'riy namunalar saralab olindi va ular tahlil uchun asos bo'lib xizmat qildi. Matnlar tanlovida ularning tematik xilma-xilligi, uslubiy o'ziga xosligi hamda milliy-madaniy jihatlarni aks ettira olish darajasi hisobga olindi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Qiyosiy metod
- Tavsifiy metod
- Semantik tahlil metodi
- Kontekstual tahlil
- Lingvokulturologik yondashuv

Tadqiqot davomida ingliz va o'zbek she'riy matnlarida qo'llanilgan paremiyalarning lingvokulturologik xususiyatlari qiyosiy tahlil asosida o'rganildi va bir qator muhim natijalarga erishildi.

Avvalo, tahlillar shuni ko'rsatdiki, har ikki tilda ham paremiyalar she'riy matnning muhim tarkibiy elementi sifatida faol qo'llaniladi. Ular nafaqat estetik vazifani bajaradi, balki muallif g'oyasini ixcham va ta'sirchan shaklda ifodalashga xizmat qiladi.

O'tkazilgan tadqiqot natijalari paremiyalarning ingliz va o'zbek she'riy matnlarida muhim lingvokulturologik vosita ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ingliz va o'zbek she'riy matnlarida qo'llanilgan paremiyalar muhim lingvokulturologik birlik sifatida namoyon bo'ladi. Ular orqali milliy qadriyatlar, dunyoqarash va madaniy xususiyatlar ifodalanadi.

Qiyosiy tahlil natijalari paremiyalarning ham universal mazmunga ega ekanligini, ham har bir til va madaniyatga xos o'ziga xos jihatlar bilan farqlanishini ko'rsatdi. Shuningdek, ular she'riy matnda badiiy ta'sirchanlikni oshirish va fikrni ixcham ifodalashda muhim vosita ekanligi aniqlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- Maslova, V. A. (2001). *Lingvokulturologiya*. Akademiya.
- Telia, V. N. (1996). *Russkaya frazeologiya*. Shkola "Yazyki russkoy kultury".
- Kunin, A. V. (1996). *Kurs frazeologii*. Vysshaya shkola.
- Mieder, W. (2004). *Proverbs: A handbook*. Greenwood Press.
- Norrick, N. R. (1985). *How proverbs mean*. Mouton.
- Gibbs, R. W. (1994). *The poetics of mind*. Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2003). *The Cambridge encyclopedia of the English language*. Cambridge University Press.
- Rahmatullayev, Sh. (2010). *O'zbek tilining frazeologik lug'ati*. O'qituvchi.
- Yo'ldoshev, B. (2012). *Badiiy matn lingvistikasi*. Fan.
- Nurmonov, A. (2018). *Lingvokulturologiya asoslari*. Akademiya.
- Sapir, E. (1921). *Language*. Harcourt, Brace & Company.
- Whorf, B. L. (1956). *Language, thought, and reality*. MIT Press.